

En framtid bortom höger och vänster

| av Svend Dahl

Mellan den statsdoktrinära sjuttiotalsvänstern och den nyliberala åttiotalshögern finns en tredje väg. Den är varken vänster- eller högertrafikerad.

Men vänstern vet vilken körriktning som gäller.

TREDJE VÄGEN är ett sätt för socialdemokrater att bryta med industrisamhällets konfliktlinje mellan högern och vänstern”, konstaterar Widar Andersson, förmodligen den svenske politiker som visat störst intresse för de nya socialdemokratiska idéerna, när jag ber honom ge sin syn på begreppet ”tredje vägen”.

För de flesta människor slutade höger och vänster att vara meningsfulla begrepp för ett antal år sedan. Verkligheten hade sprungit ifrån konflikten mellan arbete och kapital, såsom den beskrivits av vänstern. Detta ledde till att medelklassväljare som av tradition röstat på socialdemokraterna under 80-talet gick högerut. Widar Andersson ser tydliga paralleller mellan Tage Erlanders

tid och tredje vägen. Erlander såg nämligen hur socialdemokraternas gamla budskap förlorade relevans när arbetarklassen blev medelklass i 50-talets Sverige. För att hålla kvar den nya medelklassen inom socialdemokraterna lanserade Erlander den moderna välfärdsstaten. Socialdemokraternas viktigaste mål var inte längre att avhjälpa fattigdom utan att ge medelklassen ekonomisk trygghet. Tredje vägen handlar på samma sätt om att förena medelklassens värderingar och samhällssyn med klassiska socialdemokratiska värden som jämlikhet och rättvisa, förklarar Widar Andersson.

I manifestet *Europe: The Third Way/Die Neue Mitte*, som publicerades i början av juni, ger Tony Blair och den tyske förbundskanslern Gerhard Schröder uttryck för en liknande hållning. ”De flesta människor har för länge sedan övergivit den syn på världen som vänsterns och högerens dogmer representerar. Socialdemokrater måste kunna tala till dessa människor”, skriver Blair och Schröder.

TREDJE VÄGEN är utan tvivel det just nu mest omdiskuterade begreppet i europeisk och amerikansk samhällsdebatt. Många kritiker hävdar att tredje vägen bara är en produkt av opinionsmätningar, något som Bill Clintons och Tony Blairs smarta kampanjstrateger hittat på för att vinna val. Andra ser det som vänsterns anammande av traditionella högeråsikter. Personer till höger som framför denna åsikt tycker antingen att det är bra, eller så är de sura för att ha berövats sina bästa argument. Men uppfattningen torgförs också av vänsterpolitiker och -debattörer som ser tredje vägen som ett svek mot vänsterns gamla åsikter. Självklart ligger det något i detta. Varken Blair eller Clinton går att tänka sig utan Thatchers och Reagans långvariga och framgångsrika maktinnehav, och de samhällsförändringar de förde med sig. Och i tredje vägens politik, som den tex presenteras i Blairs och Schröders manifest, ryms idéer om låga skatter och flexibla arbetsmarknadsregler, som tidigare har förknippats med den politiska högern.

Men dessa enkla förklaringar bortser helt från att Bill Clinton och Tony Blair i grunden förändrat det politiska debattklimatet i USA och Storbritannien. Tonläget i den politiska debatten är nämligen idag ett helt annat än för några år sedan.

”THE ERA OF BIG GOVERNMENT IS OVER”, deklarerade Bill Clinton för några år sedan. Republikanerna

jublade förstås, och tog uttalandet som intäkt för att de slutligen avgått med segern i striden om statens storlek. Och på ett sätt hade de förstås vunnit. Ingen amerikansk politiker förespråkar idag någon större expansion av den federala statsmakten. Men samtidigt finns det idag ett växande stöd för politisk aktivism. Den åsikt som republikanerna i alla år framfört, att politikerna i Washington är inkompetenta och opålitliga, är helt enkelt lika död som uppfattningen att de offentliga utgifterna borde ökas.

Detta bekräftas av opinionsmätningar som visar att hela 60 procent av amerikanerna idag har förtroende för den federala regeringens förmåga att lösa problem inom de områden den har ansvar för. De populäraste politikerna i USA idag är de guvernörer – de flesta är faktiskt republikaner som emellertid inte har särskilt mycket

gemensamt med sina mer traditionella partivänner i Washington DC – som förenar konservativa teman som låga skatter och budgetbalans med ökade anslag till skola, barnomsorg och miljövärd.

Samma fenomen kan man se i Storbritannien. För bara några år sedan var en av de viktigaste konflikterna i brittisk politik den om storleken på de offentliga utgifterna. Idag är det ingen som bryr sig. Partiledaren för det parti, som under 80-talet symboliserade högervägen, torypartiets William Hague, gjorde för en tid sedan klart att en framtida konservativ regering inte kommer att ompröva de ökade anslag till skolan och sjukvården som labour fattat beslut om. På samma sätt som Blair inför valet 1997 accepterade de konservativas ramar för de offentliga utgifterna, accepterar Hague nu labours utgiftsbeslut.

Och tydligare än så kan väl tredje vägens framgångar knappast bli. Att guvernörerna i Ronald Reagans republikanska parti och torypartiets ledare tar efter en demokratiska presidenten och en socialdemokratisk regering säger faktiskt en hel del om vilken reell politisk kraft tredje vägen blivit.

BLAIR OCH CLINTON har med sin politik visat att en fri marknad mycket väl kan samexistera med en aktivistisk stat. Den viktiga frågan är inte längre hur stor staten skall vara, utan hur den sköter sina uppgifter. När Tony Blair i en artikel i Washington Post i september förra året presenterade grunderna för sin politik beskriver Blair det som att tredje vägen står bortom såväl ”den

”Många kritiker hävdar att tredje vägen bara är en produkt av opinionsmätningar, något som Bill Clintons och Tony Blairs smarta kampanjstrateger hittat på för att vinna val”.

gamla vänstern som var fixerad vid statlig kontroll” som ”den nya högern som ser den fria marknaden som lösningen på alla problem”.

Man kan invända mot beskrivningen av den nya högern, och många av Blairs kritiker på högerkanten har också gjort det till sin huvudpunkt i kritiken av labour. Nämligen att labour slåss mot en höger som aldrig existerat. I verkligheten ser ju ingen marknaden som lösningen på alla problem. Men Blairs beskrivning av högern pekar ändå på en av de viktigaste orsakerna till varför tredje vägen håller på att förändra det politiska landskapet i USA och i Europa.

Den bärande tanken hos de framgångsrika högerpartierna under 80- och början av 90-talet var att staten och politiken är problemet. På ett sätt är det förstuds helt rätt. Särskilt i Europa är regleringar och höga skatter det stora politiska och ekonomiska problemet. Men de flesta människor vill ha både marknadsekonomi och ett socialt anständigt samhälle. Och då är en relativt omfattande välfärdspolitisk roll för staten omöjlig att tänka bort. Högern lyckades emellertid bara förklara att de var emot staten. Vad de ville att staten skulle göra och hur, var de antingen ointresserade av att förklara eller saknade helt enkelt svar på.

Detta politiska tomrum, som högerens misslyckande skapade, passade förstuds demokraterna och de socialdemokratiska partierna utmärkt. De insåg att de var tvungna att ge amerikansk liberalism och europeisk socialdemokrati ett nytt innehåll eftersom de gamla lösningarna spelat ut sin roll eller misslyckats. Dessutom hade de en tradition av att se staten och politiken som ett instrument för att förändra samhället och förbättra för medborgarna.

I BOKEN *Tredje vägen* (Atlas, 1999) beskriver Anthony Giddens, rektor vid London School of Economics och en av de främsta ideologerna i kretsen kring Tony Blair, politikens nya uppgift som ”att hjälpa medborgarna på traven när de skall lotsa sig genom vår tids stora utmaningar: globalisering, genomgripande förändringar i den personliga tillvaron och i vårt förhållande till naturen.”

Förändringarna i omvärlden leder till ökat omvandlingstryck på ekonomin och det blir nödvändigt med flexibla anställningsformer och ökad rörlighet på arbetsmarknaden. Spelreglerna måste helt enkelt stämmas överens med den situation som både företagare och medarbetare upplever på sina arbetsplatser. Denna analys är gemensam för både den politiska högern och tredje vägen, som ju båda välkomnar globaliseringen och den nya tekniken. Men medan högerpolitiker – som i och för sig ofta var de första att peka på de förändringar som globalisering och IT leder till – nöjer sig med att presentera analysen, ser tredje vägen-politikerna att sam-

hällsförändringarna ställer krav på ett nytt samhällskontrakt som ger människor trygghet och möjligheter att växa i den nya ekonomin.

Bara genom att se till så att alla har tillgång till bra utbildning, både grundutbildning och universitets- och högskoleutbildning, och möjligheter att regelbundet under en yrkeskarriär gå tillbaka till skolbänken, antingen för att fortbilda sig inom ett område eller för att lägga grunden för en ny karriär, kan den nya tryggheten skapas. Välfärdsstaten skall byggas om till en utbildningsstat. Detta är den viktigaste punkten på tredje vägens politiska agenda.

Det är knappast någon lätt uppgift. Särskilt inte när den skall förenas med andra politiska mål, som låga skatter och budgetbalans, påpekade Clintons förre arbetsmarknadsminister Robert Reich i en artikel i tidskriften *American Prospect* i våras. För det är långtifrån säkert att utbildningsstaten blir billigare än välfärdsstaten. Bra utbildning och möjligheter till vidareutbildning är definitivt dyrare än dagens medel att hantera omvandlingar i ekonomin – a-kassa och socialbidrag.

NÄR THOMAS ÖSTROS i en intervju i Svenska Dagbladet för några månader sedan förklarade att utbildning är det centrala i det socialdemokratiska projektet borde det ändå ha sänt kalla kårar längs ryggen på ledande borgerliga politiker. Tredje vägen håller kanske på att hitta sin plats även i svensk socialdemokrati.

För vad Östros gör är att han som första svenska politiker börjar fundera över hur det politiska ledarskapet i framtiden skall se ut. Ett ledarskap som visar att den nya ekonomin inte är något hotfullt, utan något som är fullt av möjligheter.

USA:s republikanska guvernörer visar att det finns en framtid för högern, även när tredje vägen segrar. En framtid där framgångsrika högerpolitiker höjer anslagen till skolan med 600 miljoner dollar, som New Yorks guvernör George Pataki, eller, som Texasguvernören George W Bush gör uttalanden som lika gärna skulle kunna ha gjorts av den demokratiska presidenten Bill Clinton.

USA har Clintonifierats. Och Europa är sannolikt på väg att Blairifieras.

Det är knappast en tilltalande framtid för en höger som vant sig vid att kunna nöja sig med att vara emot. Nu måste man ha en bild av vad politiken och staten skall fylla för uppgift. Tredje vägens demokrater och socialdemokrater har det.

Högern har det inte.

Svend Dahl (svendd@prime-pr.se) är PR-konsult och arbetade tidigare med nättidskriften *Smedjan*.